י״ט אלול תשפ״ג
5 ספטמבר 2023

לכבוד ועדת החינוך, התרבות והספורט

<u>התעללות בגיל הרך- מניעה וטיפול</u>

חודשים ארוכים אנו עדים לחשיפה של אירועי אלימות מחרידים שמתרחשים בפעוטונים ובמעונות-יום בהם צוותים מחנכים נחשדים, או מואשמים, במעשי התעללות בתינוקות ובפעוטות חסרי ישע.
העמדה המקצועית שלנו נחלקת להיבטים של מניעה במטרה להכחיד מצבים אלה, ושל טיפול במקרים שאכן מתרחשת התעללות:

<u>בהיבטים של מניעה</u> -בהמשך לעמדה המקצועית שביטאנו בעבר, מקרים של התעללות ייפחתו משמעותית אם תינתן הכשרת קדם מתאימה לכלל הצוות ואם תינתן הדרכה שוטפת משמעותית ואינטנסיבית במהלך העבודה[1].
מקרי התעללות רבים הינם תוצאה של אבדן שליטה והיעדר ידע מקצועי כיצד יש לפעול ולהגיב להתנהגות מאתגרת של הפעוט מתוך הבנה לצרכיו ולמצבו הרגשי.
בנוסף, התקינה המותרת כיום אינה עומדת בקנה אחד עם המלצות מקצועיות ועם סטנדרטים בין- לאומיים (ר׳ למשל מסמך רוזנטל[2]) ועלולה לייצר מתח רב, כהות חושים, שחיקה ואף איבוד שליטה.
<u>בהיבטים של טיפול</u> -מצב מעורר טראומה הינו התנסות <u>ישירה או עקיפה</u>, חשיפה או התמודדות עם אירוע או אירועים בהם יש איום או סכנה ממשית לשלומו הפיזי או השלמות הנפשית של הילד.[3]
ילדים בשנות חייהם הראשונות יותר פגיעים להתעללות מאשר בכל תקופת חיים אחרת, מאחר וברגעי הפגיעה היו הם לא רק עדים או קורבנות, אלא גם חסרי אונים להגיב. יותר מכך, יכולתם לתפוס ולעבד את החוויות שעברו כקורבנות או כעדים מוגבלת. בכך הם נותרים עזובים והפגיעה בהם בעצם מתרחבת.
כאשר פעוט נפגע על ידי דמות שאמורה לספק לו הגנה ובטחון, מידת יכולתו להמשיך ולרכוש אמון בעולם המבוגרים נסדקת ונפגעת קשות. במצבים אלו עשוי להיפגע משמעותית גם הקשר עם הוריו, בתור מי שמסרו אותו לדמות הפוגעת ולא הושיעו אותו בעת מצוקתו. הפעוטות הנפגעים יישאו על גופם לנצח את קולותיהן הגוערים והצועקים של המחנכות, את מגען המכאיב, וגם את המראות הקשים של הפעוטות האחרים הסובלים יחד איתם[4] .
מחקר ענף בתחום הטראומה מעיד על כך שבמוח נאגרת הפגיעה הטראומתית אשר חוזרת ומשפיעה לאורך שנים ברמה הנפשית, הגופנית ואף ברמת המערכת החיסונית ועלולה להוביל לפגיעה משמעותית בהתפתחות. על כן,

[1] כניסת פסיכולוגים למעונות היום ומסגרות החינוך לתינוקות ופעוטות בגילאי 0-3 - מכתב למנהלת תחום פיתוח ידע, תורה וכלים באגף למעונות יום (8.2020)
[2] רוזנטל, מ. (2009). דו"ח ועדה מייעצת. סטנדרטים להפעלת מסגרות חינוכיות לפעוטות. האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך. משרד התעשיה, המסחר והתעסוקה. ירושלים.
[3] Lieberman, A. F., Chu, A., Van Horn, P., & Harris, W. W. (2011). Trauma in early childhood: Empirical evidence and clinical implications. Development and Psychopathology, 23(2), 397–410
[4] "מי שומר על ילדי הפעוטונים והגנים?" נייר עמדה בנושא השפעת חשיפת פעוטות לאלימות במסגרות חינוכיות(5.2023)

במצבי טראומה ידוע כי טיפול נפשי ממוקד-טראומה יכול להיות משנה-חיים עבור אותם ילדים. על הטיפול להינתן מוקדם ככול האפשר כדי למנוע היווצרות טראומה ופגיעה התפתחותית רחבת ההיקף[5].

כיום, משפחות שנחשפות לזוועות ולהתעללות שעברו ילדיהם, לא מקבלות מענה טיפולי, שיקומי או תמיכתי ציבורי, ונותרות אבודות נוכח הצרכים הרבים של בני המשפחה- הורים, אחים וכמובן הילדים שנפגעו במסגרת, והן חסרות מענה מיידי מתאים.

כפסיכולוגיות ופסיכולוגים התפתחותיים אנו קוראים למקבלי ההחלטות לפעול לטובת שיפור התנאים לפעוטות ולמטפלות-מחנכות בתוך המעונות ולדאוג למעטפת טיפולית-שיקומית ציבורית ומיידית לאחר חשיפת ההתעללות.

בהיבטים של מניעה:

1. שיפור תקינה ויחס בין צוות לילדים על פי המלצות מקצועיות.
2. הכשרת הצוותים החינוכיים בטרם כניסתם לעבודה והמשך הכשרות מקצועיות בתחום התפתחות הילד והתחום הרגשי, בפרט בתחום ההתבוננות הרפלקטיבית.

בהיבטים של טיפול:

3. הרחבת המענים הטיפולים לגילאי לידה עד 3 שנים שניתנים ברשות המקומית במסגרת השירותים הפסיכולוגים החינוכיים (שפ"ח) [6] והנחייה לתת אותם באופן מיידי כשיש חשד להתעללות- כיום השירותים הציבוריים מונחים לטפל עד כ-44 שעות סיוע אשר אינן מספיקות לטיפול הדרוש באירוע רב נפגעים. בנוסף בשפ"חים רבים מתקשים לספק את ההתערבות לאור עומס עבודה רב ומחסור חמור בפסיכולוגים בשירות הציבורי.
4. הקמת מערך תומך בכל רשות אשר מסייע למשפחה משלב הפניה למשטרה, בתי המשפט והמענה הטיפולי -שיקומי ואשר נעזר במחלקות השונות בעיר כגון: רווחה, שירות פסיכולוגי חינוכי ומחלקת החינוך.
5. הרחבת המענים שניתנים לגיל הרך במרכזים למניעה ולטיפול באלימות במשפחה.
6. הוספת תקנים לפסיכולוגים התפתחותיים במרפאות בריאות הנפש וביחידות ההתפתחותיות העירוניות הקיימות כיום והקמת מרכזים טיפוליים ייעודיים נוספים לגיל הרך.
7. הנחיית משרד הבריאות את קופות החולים דרך המכונים להתפתחות הילד לקבל לטיפולם ילדים ששהו במעון שהיה בו חשד להתעללות.
8. הרחבת מאגר אנשי הטיפול המתמחים בטיפול בטראומה בגיל הרך באמצעות מערך הכשרה ארצי בשיתוף מרכזים טיפוליים של אלימות וטיפול בטראומה מתוך תפיסת המומחיות של טיפול בטראומה בגיל הרך.

נשמח להעמיד את הידע המקצועי והניסיון של הפסיכולוגים ההתפתחותיים ולקחת חלק בתהליכי השינוי והחשיבה על נושא חשוב זה.

[5] Lieberman, A. F., & Van Horn, P. (2009). Giving voice to the unsayable: Repairing the effects of trauma in infancy and early childhood. Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 18(3), 707–720

[6] משרד החינוך- מדיניות עבודת השפ"ח במעונות היום (סימוכין 2000-1083-2022-0000711)